

KUTROVÁTZ KITTI – BALOGH TEKLA – WITTINGER BÁLINT – KIRÁLY GÁBOR¹

A TECHNOLÓGIÁVAL KAPCSOLATOS SZÜLŐI MEDIÁCIÓ

Szisztematikus empirikus áttekintés a 2007 és 2017-es évek között megjelent tanulmányok alapján²

DOI: DOI: 10.18030/socio.hu.2018.4.47

ABSZTRAKT

Tanulmányunk szisztematikus empirikus áttekintést nyújt a gyerekek technológiahasználatával kapcsolatos szülői mediációt vizsgáló nemzetközi irodalomról. A 2007 és 2017 között megjelent írásokat tekintjük át. Különös hangsúlyt helyezünk arra a változatos fogalmi készletre, amellyel az empirikus irodalomban a különböző szülői közvetítő stratégiákat leírják. Tanulmányunk tehát igyekszik egy lehetséges kategóriarendszer kialakításával a különböző fogalmak közötti komplex kapcsolatokat tisztázni. Ennek eredményeképpen, korábbi empirikus adatok alapján a következő négy fő szülői stratégiát azonosítottunk: 1. korlátozás, 2. aktív szülői stratégia és közös használat, 3. monitorozás és 4. távolságtartás.

Továbbá az írás felvázolja a szülői stratégiához kapcsolódó tematikai teret. Ennek megfelelően három terület körvonalazódik az irodalomban: 1. a kockázatos online viselkedés, 2. a privát szféra védelme (különösen a személyes adatok megosztása), és 3. a problémás technológiahasználat.

Megállapítható, hogy a legtöbb kutatás általános szinten vizsgálja a szülői stratégiákat, ehhez kapcsolódóan pedig az empirikus eredmények meglehetősen szerteágazóak és ellentmondásosak. Továbbá az eltérő fogalomhasználat megnehezíti a korábbi eredmények összehasonlítását. A szülői stratégiákat meghatározó egyéb tényezők szerepe szintén nem egyértelmű az irodalomban. Egyetlen kivételt a gyerekek kora képez, jellemző mintázat ugyanis, hogy a szülői stratégiák alkalmazása kevésbé gyakori idősebb gyerekek esetében. Ezen kívül a társadalmi nem és a digitális írástudás szintje jelennek meg meghatározó faktorokként. Végül megállapítható, hogy a legtöbb tanulmányból hiányzik a szociológiai látásmód. A szociológiai szempontú vizsgálódás lehetővé tenné a technológiahasználat társadalmi státusz szerinti mintázatainak feltárását, és ezáltal a szülői stratégiák alkalmazásának árnyaltabb megismerését.

Kulcsszavak: szülői stratégiák, gyerekek technológiahasználat, kockázatos online viselkedés, privát szféra védelme

1 Kutrovázt Kitti, Budapesti Corvinus Egyetem, PhD hallgató. Balogh Tekla, Budapesti Corvinus Egyetem, BA hallgató. Wittinger Bálint, Budapesti Corvinus Egyetem, BA hallgató. Király Gábor, Budapesti Gazdasági Egyetem, tudományos főmunkatárs; Budapesti Corvinus Egyetem, egyetemi docens.

2 A tanulmány a *Versenyfutás az idővel* című NKFIH által támogatott kutatáshoz (K120086) kapcsolódóan készült. A szerzők ezúton szeretnék megköszönni az anonim lektorok hasznos meglátásait, konstruktív megjegyzéseit.

PARENTAL MEDIATION OF TECHNOLOGY USE: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW

ABSTRACT

This paper provides a systematic review of the international literature concerning the issue of parental mediation related to children's technology usage. The review covers papers published between 2007 and 2017. Our paper pays special attention to the diversity of the conceptual frameworks utilised in the empirical literature to describe the various forms of parental mediation strategies. Therefore, it also intends to create a typology clarifying the complex relationships of these various concepts. As a result, based on earlier empirical findings, four main parental mediation strategies are identified: 1. restriction, 2. active parental mediation and co-use, 3. monitoring, and 4. deference.

Furthermore, the paper outlines the most important thematic areas related to parental mediation. Three specific issues seem to emerge from the literature: 1. risky online behaviour, 2. privacy (especially in connection with sharing private information), and 3. problematic technology usage.

So far, most of the research projects of parental mediation remained at a general level, and in relation to these, the empirical results are quite ambiguous and inconclusive. Besides, the inconsistent use of terms makes comparison of the data difficult. The role of other factors linked to parental mediation is also not unequivocal in the literature. One exception to this 'rule' is related to the age of children, namely, it is a general pattern that parents mediate older children less frequently. Furthermore, gender and the level of digital literacy also seem to be significant factors determining modes of parental mediation. Lastly, it can be argued that the sociological perspective is lacking from most of the papers. This would have allowed focusing on the role of socioeconomic status of technology use more closely, thereby exploring the phenomenon of parental mediation in a more nuanced way.

Keywords: parental mediation, children's technology use, risky online behaviour, privacy

A TECHNOLÓGIÁVAL KAPCSOLATOS SZÜLŐI MEDIÁCIÓ

Szisztematikus empirikus áttekintés a 2007 és 2017-es évek között megjelent tanulmányok alapján

BEVEZETÉS

A gyerekek technológiahasználatával kapcsolatos szülői mediáció kérdése az utóbbi években egyre inkább előtérbe került mind a tudományos, mind a szakpolitikai diskurzusban. Ennek egyik markáns oka, hogy a különböző technológiák terjedésével éppen a szülők érzik egyre inkább úgy, hogy nincsenek hatékony eszközeik a gyerekek technológiahasználatának kezelésében. Valószínűleg a korábbi generációk technológiahasználatát és az általuk elért tartalmakat is megpróbálták korlátok között tartani a szülők, ez azonban meglehetősen könnyebb lehetett, amikor a háztartások egyetlen tévéképernyővel és az azon fogható korlátozott számú csatornával rendelkeztek.

Ugyanakkor az utóbbi években a laptopok, táblagépek és okostelefonok terjedése az egy háztartásra jutó képernyők megsokszorozódásával járt (Wartella et al. 2013) – még ha a terjedés mértéke nem is egyenletes az egyes társadalmi csoportokban. A különböző „mobil” eszközök azt eredményezik, hogy a technológia együtt mozog a felhasználókkal, azaz szinte mindenütt jelen van. Következésképpen már azok a technológiával kapcsolatos szülői stratégiák sem feltétlenül érvényesek, amelyek egy évtizede még általános szabályként működtek (például, hogy ne legyen számítógép a gyermek szobájában).

A szülők abban is tanácsstalanok lehetnek, hogy érdemes-e egyáltalán korlátozni a gyerekeket a technológiához való hozzáférésükben, mikor a jövő munkaerőpiaca a technológiahasználattal kapcsolatos specializált tudásformákat és készségeket várja majd el. Harvey (2015) például éppen azt emeli ki, hogy a szülők a technológiahasználattal kapcsolatos előnyöket próbálják kiegyensúlyozni az általuk érzékelt kockázatokkal. Mindazonáltal, ahogy Blum-Ross és Livingstone (2016) rámutatnak – és ahogyan az alábbi részek is mutatják – a gyerekek technológiahasználatával kapcsolatos szakmai és szakpolitikai diskurzus meglehetősen kockázatközpontú, míg a technológiahasználat potenciális előnyei háttérbe szorulnak.

Mindez a gyermekkor egy speciális, és egyben történelmi értelemben viszonylag új felfogásán alapul, miszerint a gyermeki lélek tisztaságát a szülők feladata megvédeni a káros külső hatásoktól (Facer 2011). Talán ezzel is kapcsolatos lehet az a technológiai kettős mérce, hogy az érzékenyebbnek és törékenyebbnek vélt lányok technológiahasználatát erősebben korlátozzák a szülők, mint a fiúkét (ld. lentebb Talves–Kalmus 2015). Ezt a kinti veszélyekkel teli világ és az otthon biztonságára épülő gyermekkor felfogást – valamint a mögötte meghúzódó szülők és gyermekek közötti hatalmi viszonyt – a technológiához és tartalmakhoz való hozzáférési pontok megsokszorozódásán túl még az is megbolygatja, hogy a felnőtt generáció tagjainak technológiai tudása és használattal kapcsolatos készségei számos esetben elmaradnak a gyermekeikétől (Facer 2011). Ez pedig csak

elmélyítheti a gyermekek technológiahasználatával kapcsolatos eszköztelenség és a nevelés feletti kontroll elvesztésének érzését. Nem csoda tehát, hogy a gyermek és technológia között közvetítő szülői stratégiák kérdése több tudományterületen is felmerült.

Jelen tanulmány is ezt a témakört igyekszik körüljárni azáltal, hogy egy szisztematikus gyűjtés alapján dolgozza az elmúlt tíz év (elsősorban empirikus) szakirodalmát. Az írás két fő hozzáadott értékkel rendelkezik a meglévő irodalmakhoz képest. Egyrészt a tanulmányban megpróbáljuk rendszerezni az empirikus kutatásokban használt szerteágazó fogalmi készletet, amelyet az angol nyelven publikáló kutatók a szülői stratégiák leírásához használnak. Az egyes fogalmak közötti kapcsolatok bemutatásán és egy lehetséges kategóriarendszer kialakításán túl az is a célunk, hogy a hazai kutatói közösség számára egy egységes „szótárát” kínáljunk. Másrészt, a tanulmányban megkíséreljük felvázolni az empirikus kutatások által érintett tematikai teret – ezáltal arra is rámutatva, hogy melyek az alul-, vagy az éppen túlkutatott területek.

A tanulmány felépítése a következő: elsőként bemutatjuk a szakirodalmi áttekintés módszerét, valamint az összegyűjtött tanulmányok fő jellemzőit. A következő részben összefoglaljuk a szülői közvetítő stratégiákat feltáró általános kutatásokat, majd a szülői stratégiákhoz kapcsolódó jelentősebb témakörök mentén mutatjuk be az eddigi empirikus eredményeket. Elsőként a szülői közvetítő stratégiák és a kockázatos online viselkedés összefüggéseit feltáró, majd a személyes adatok megosztása és a szülői stratégiák alkalmazása közötti kapcsolatot vizsgáló kutatásokat tekintjük át. Végül a problémás technológiahasználatot érintő tanulmányokat mutatjuk be.

A befejező részben visszatérünk a szakirodalmi áttekintés főbb pontjaira, bemutatjuk, hogy mely esetekben mutatkozik viszonylagos tudományos konszenzus a feldolgozott tanulmányok eredményei között; valamint hogy mely kérdéseket nem sikerült még az eddigi kutatásoknak lezárnia. Ezeken túl pedig felvetünk lehetséges irányokat, amelyek jövőbeni kutatások alapját alkothatják.

AZ ÁTTEKINTÉS CÉLJA

Írásunk ahhoz a kutatásunkhoz kapcsolódik, amelynek egyik fő célja, hogy feltárja az új technológiai eszközök használatának a szülők és gyerekek közösen töltött idejére gyakorolt hatásait. A technológiahasználathoz kapcsolódóan a szülők és gyerekek közötti egyik legfontosabb interakciónak a szülői mediáció bizonyul. Következésképpen, tanulmányunk célja feltérképezni a technológiahasználattal kapcsolatos szülői mediációval foglalkozó kutatásokat. A gyerekek technológiahasználata és annak különböző aspektusai elsősorban nemzetközileg kutatott területnek számítanak, Magyarországon még csak kezdeti, vagy az Egyesült Királyságban működő *EU Kids Online* kutatócsoport adatfelvételeihez köthető vizsgálatok vannak, így tanulmányunkban a nemzetközi irodalmakat tekintettük át.

Írásunk két kérdésre fókuszál. Egyrészt, hogy milyen szülői közvetítő stratégiákat azonosítanak és vizsgálnak a korábbi empirikus kutatások. Másrészt, hogy a szülői mediáció milyen témakörök mentén jelenik meg az irodalomban.

SZISZTEMATIKUS IRODALOM-ÁTTEKINTÉS MÓDSZERE: A FELMÉRŐ ÁTTEKINTÉS

A korábbi irodalom ilyen narratív és leíró jellegű áttekintésére ad lehetőséget a szakirodalmi áttekintés egyik szisztematikus módszere, a felmérő áttekintés (*scoping review*) (Arksey–O'Malley 2005). A szisztematikus irodalom-áttekintés az orvos- és egészségtudomány területéről terjedt át a szociálpolitika, majd a szociológia területére is. Elsődlegesen a bizonyítékalapú megközelítésekhez kapcsolódóan jelent meg, azzal a céllal, hogy az elérhető bizonyítékok szisztematikus áttekintése alapján tanácsokat fogalmazhassanak meg a szakma képviselőinek, pl. betegségek kezelésének hatékonyságával kapcsolatban. Egy másik fő cél pedig, hogy az irodalom-keresés során fellépő kutatói torzításokat mérsékelje azáltal, hogy meghatározott eljárások mentén azonosítja és elemzi a vizsgálatba bekerülő tanulmányokat (Bryman 2012). Ennek megfelelően a szisztematikus áttekintés ismerteti az alkalmazott eljárásokat (pl.: keresési kifejezések, a kizárás kritériumai stb.), az eljárások közben hozott kutatói döntéseket, ezáltal az áttekintés megismételhető, tudományos és transzparens, amely alapján átfogó beszámoló készülhet az adott témában megjelent irodalomról (Tranfield 2003).

A felmérő áttekintés a szisztematikus irodalom-áttekintés egyik fajtája (Peters et al. 2015), mely alapvetően abban különbözik a hagyományos szisztematikus irodalom-áttekintéstől, hogy a kutatási kérdése tágabb:³ egy terület és az ahhoz kapcsolódó főbb fogalmak feltérképezésére szolgál. Továbbá, nem értékeli az elemzésbe bevont tanulmányok minőségét (Arksey–O'Malley 2005). A kutatás felépítését illetően a felmérő áttekintés is előre meghatározott protokollt követ. Ennek során a célokat, módszereket és a keresési terv részleteit előre meghatározzák, mégis az eljárás iteratívabb, mint a hagyományos szisztematikus áttekintés esetében (Peters et al. 2015).

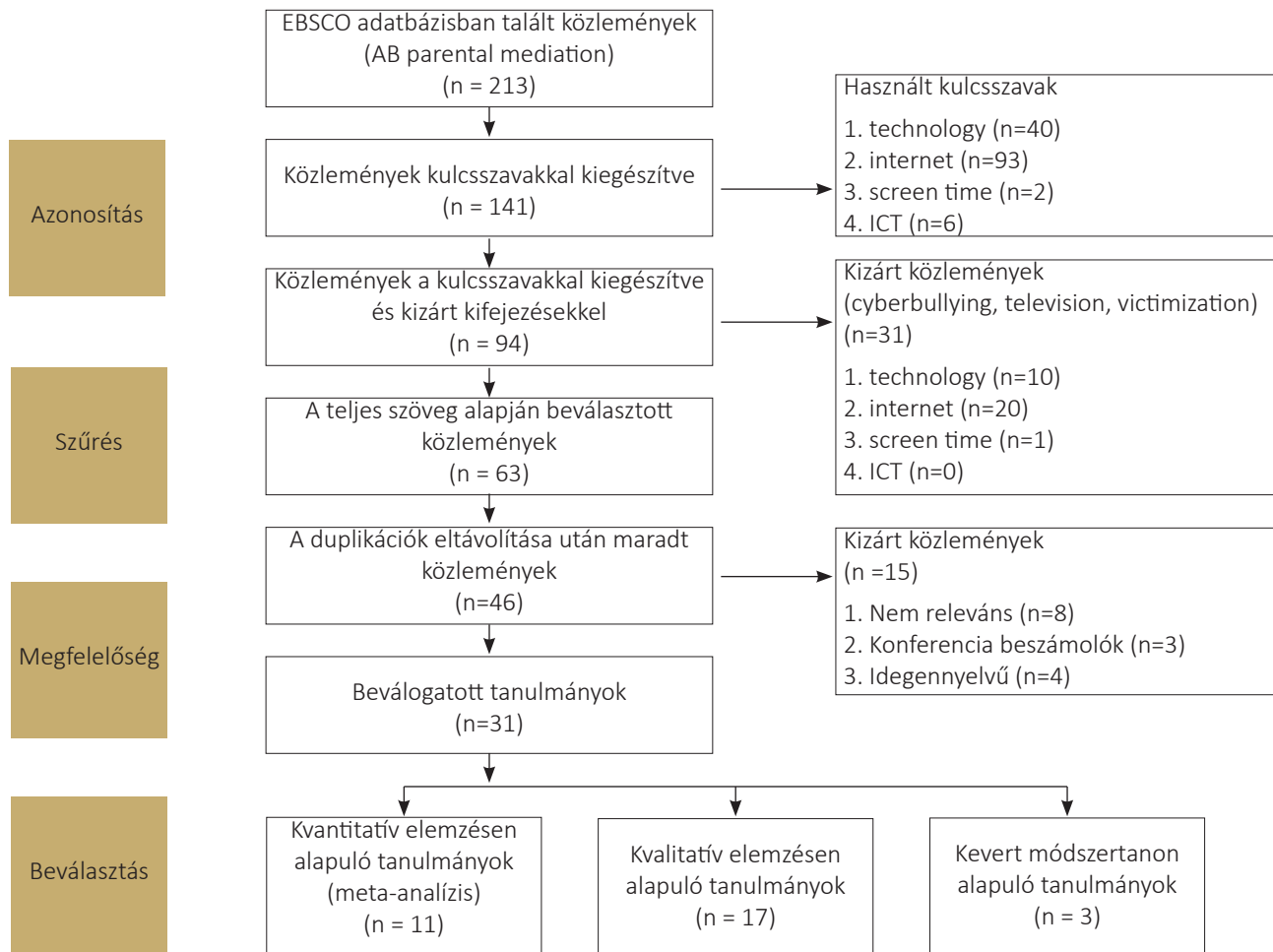
Keresési stratégiák, a kiválasztás folyamata

A releváns tanulmányok azonosítására az EBSCO *Academic Search Complete* adatbázist használtuk 2017 őszén. A 2007 és 2017 között megjelent írásokat kerestünk. A keresés több szakaszból állt. A szülői mediáció volt a fő fogalom, amely köré a keresést építettük. A szülői mediáció az irodalomban a technológia- vagy internethasználat közvetítésének szülők és gyermek közötti stratégiáira utal. A tévézés körüli szülői szabályozásokkal kapcsolatos irodalomban vezették be ezt a fogalmat és már évtizedek óta használják (ld. Desmond et al. 1985, Abelman 1990), ezért erre esett a választásunk.

Első lépésként az absztraktokban kerestük a szülői mediáció kifejezést (*parental mediation*). Ennek során 213 közleményt találtunk. Második lépésként négy, a technológiahasználathoz és az azzal töltött időhöz kapcsolódó általános kifejezést azonosítottunk, hogy az előző keresést kiegészítve kifejezetten a technológiahasználattal kapcsolatos szülői stratégiákról szóló cikkeket tudjuk kiszűrni. A következő kulcsszavakat kerestük a teljes szövegekben: technológia (*technology*), internet, képernyő előtt töltött idő (*screen time*) és az IKT (információs és kommunikációs technológiák) (*ICT*). Ezekkel a kifejezésekkel kiegészítve a szülői mediációt 141 találat maradt.

³ A hagyományos szisztematikus áttekintés kérdése szűken specifikált, az egészségtudomány vagy szociálpolitika területének dominanciája miatt sokszor a 'milyen hatékonyan működött?' kérdésre fókuszál, ez következtésképpen az elemzésbe került tanulmányok kutatási felépítését is meghatározza, és így alapvetően a kvantitatív eredményeket közlő írásokra szűkül (Peters et al. 2015, Arksey–O'Malley 2005).

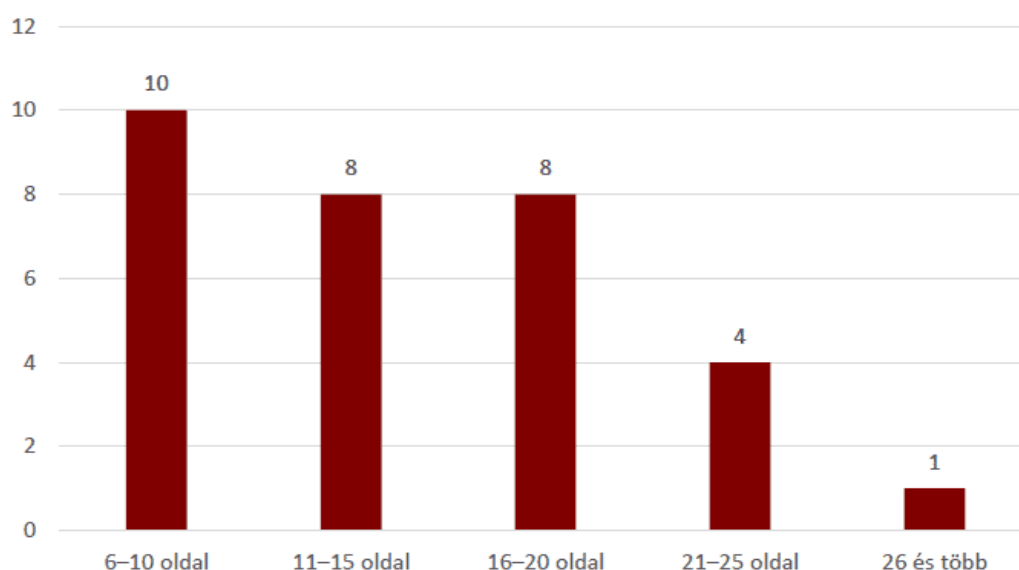
1. ábra. A szisztematikus irodalomkeresés PRISMA folyamatábrája

A harmadik szakaszban kizártuk a televízió (*television*), az internetes zaklatás (*cyberbullying*) és az áldozattá válás (*victimization*) kifejezéseket. A televíziót azért zártuk ki, mert az új médiaeszközökre irányult a kutatási kérdésünk. Az internetes zaklatás és áldozattá válás témaköre pedig azért került kizárásra, hogy az új eszközök szabályozásával kapcsolatos otthoni stratégiák maradjanak fókuszban. Így összesen 94 találat maradt, melyből a teljes szöveggel elérhető cikkek száma 63 volt. A duplikációk kiszűrése után összesen 46 tanulmány került átnézésre. Az elemzett közlemények kiválasztásának utolsó lépéseként kizárásra kerültek a nem angol nyelvű tanulmányok, a konferencia beszámolók, illetve olyan közlemények, melyek a kutatásunk szempontjából nem voltak relevánsak. Elsősorban egészségtudományi cikkek kerültek kizárásra, valamint amelyekben a szülői mediáció témája csak mellékesen került elő. A folyamat eredményeképpen 31 tanulmány került be az elemzésbe (1. ábra).

Összegezve, a beválasztás kritériumai a következők voltak: 2007 és 2017 között, angol nyelven, lektorált folyóiratban megjelent cikkeket kerestünk, melynek központi témája a szülői mediáció volt az internethez, az IKT-hoz, a technológiához vagy a képernyő előtt töltött időhöz kapcsolódóan. A kizárás kritériuma volt, ha a teljes szövegben szerepelt a televízió, az áldozattá válás és az internetes zaklatás, az angoltól eltérő nyelv, a konferencia beszámolók és azok a nem releváns tanulmányok, melyekben a szülői mediáció témája csak érintőlegesen vagy említésszerűen jelent meg.

2. ábra. A publikációk megoszlása terjedelem szerint (N=31)

A beválasztott tanulmányok főbb jellemzőiből adatbázist készítettünk. Ezen főbb ismérvek alapján mutatjuk be a következő részben a cikkek általános jellemzőit, elsősorban a publikációk hosszára, az adott írás által lefedett földrajzi kontextusra, az alkalmazott módszertanra, a kutatásban résztvevő gyerekek életkorára és a megjelenés évére fókuszálva.

A tanulmányok általános jellemzői

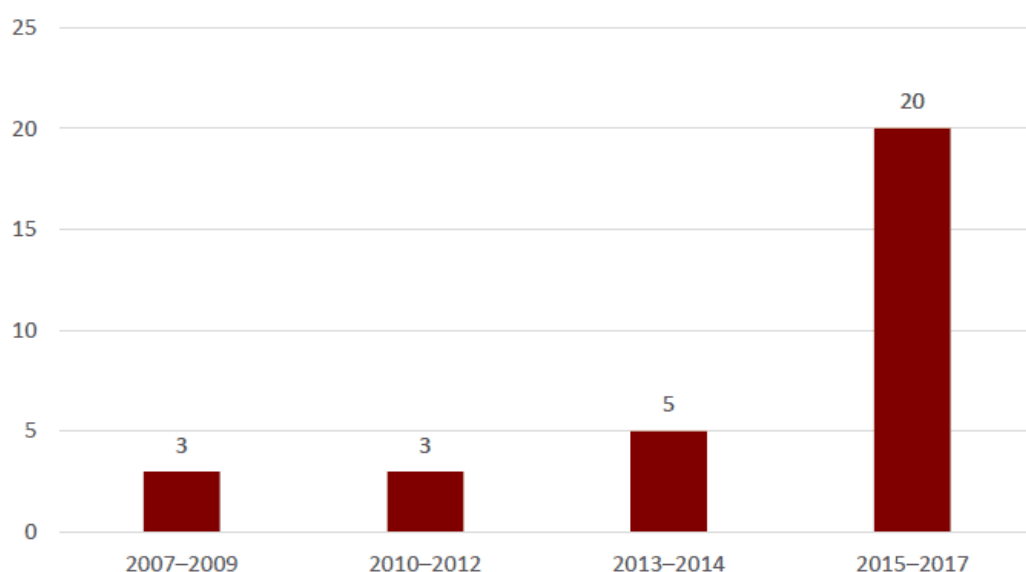
A publikációk terjedelme mérsékelten széles skálán, 6 és 27 oldal között mozgott; a terjedelemnek több módusza 6, 7, 15 és 16 oldal volt, amely az oldalszámot tekintve 443 feldolgozott oldalt tett ki.

A mintában szereplő publikációk földrajzi forrásának megállapításához az első szerző intézményi hovatartozását vettük alapul. Ezen szempont alapján a szerzők túlnyomó része (45,2%-a) Európában, azon belül is az Európai Unió egyik tagállamában vagy az Egyesült Királyságban, valamint Ázsiában (38,7%-a) tevékenykedett, azonban az USA-ban kevesebb kutató (9,7%) volt aktív. Ez a jelen áttekintés szerzői számára meglepő eredmény volt, mert egyéb témák esetében (lásd pl. Király és szerzőtársai [2015] áttekintését a *spillover* fogalommal kapcsolatban) az angolszász túlsúly jellemzőbb a publikációk között. Ezen kívül még egy-egy írás a közel-keleti (3,2%-a) és dél-amerikai (3,2%-a) régióhoz volt köthető. Az európai országok közül a szerzők jellemzően belga (42,9%), észt (21,4%) és egyesült királyságbeli (14,3%) intézményi kötődéseket tüntettek fel az írásaikon.

A cikkek tudományterületét szintén a szerzők intézményi hovatartozása alapján határoztuk meg. Az adatbázist vizsgálva megállapítható, hogy a mintában szereplő tanulmányok leggyakrabban két tudományághoz: a kommunikációs tudományokhoz (32,6%) és a pszichológiához (29,0%) kötődtek. Kisebb súllyal más tudományterületek is megjelentek azonban, többek között a médiatudományok (12,9%), a szociológia (12,9%), az oktatáskutatás (6,5%), az emberi fejlődéstan (3,2%) és a közgazdaságtan (3,2%).

A cikkek kutatási módszertanát tekintve több mint felük (54,8%) kvantitatív kutatási vizsgálatot alkalmazott, egyharmaduk (35,5%) kvalitatív módszertani vizsgálatokra épített, és csak tizedük (9,7%) használt kevert módszertani kutatást az elemzésekhez.

3. ábra. A tanulmányok megoszlása megjelenési dátumuk szerint (N=31)

A kutatásokban részt vevő gyerekek korosztályi megoszlását is érdemes vizsgálni. A korosztályokat a megjeleníthetőség kedvéért korcsoportokra bontottuk, amelyben az adott korosztály vizsgálatokban megjelenő gyakoriságát vizsgáltuk. Ez alapján megfigyelhető, hogy leggyakrabban a 9–14 éves korosztályok szerepeltek a kutatási mintákban, míg a fiatalabb korosztály kevésbé volt a kutatások középpontjában. Az adatbázisban szereplő 5 tanulmányban nincs megadva a vizsgált korosztály.

Ahogy az a 3. ábrán megfigyelhető, a téma újszerűségét a mintában szereplő tanulmányok publikációs időszakának megoszlása is jól mutatja. Az elmúlt tíz évben a legnagyobb arányban (64,5%-ban) 2015-től kezdődően jelentek meg a szakirodalmi áttekintés szempontjából releváns írások.

EMPIRIKUS SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Az adatbázisunkban szereplő tanulmányok jellemzőinek leíró elemzésén túl az áttekintésünk célja, hogy a technológiahasználatra irányuló szülői stratégiákhoz kapcsolódó kutatásokat tematikusan is feltérképezzük. A mintában szereplő absztraktok alapján három fő tématerületet azonosítottunk. Elsőként említhetők a szülői közvetítő stratégiákat általában vizsgáló kutatások, amelyek a különböző stratégiák meghatározására törekednek, és ezek alkalmazásának jellemzőit tárják fel. A második téma a szülői stratégiák és a kockázatos online viselkedés különböző összefüggéseire fókuszál. A harmadik terület a személyes adatok védelméhez kapcsolódik, a privát információk megosztásának és a szülői stratégiák kapcsolatának a vizsgálatát jelenti. A fő területeken kívül kevésbé hangsúlyosan, de megjelenik a problémás technológiahasználat témaköre is, elsősorban videójátékozással, illetve mentális egészség vizsgálatával kapcsolatosan. A szülői mediáció témaköre főként az első két esetben – általános vizsgálatok és a kockázatos online viselkedéssel való összefüggések vizsgálataiban – jelent meg hangsúlyosan. A továbbiakban ezen témakörök mentén tárgyaljuk a korábbi empirikus eredményeket.

A szülői közvetítő stratégiákat feltáró általános kutatások

A kutatások egy kisebb része kifejezetten a szülői közvetítő stratégiák⁴ (*parental mediation*) általános feltárását célozza. Ezek a tanulmányok elsősorban a szülői stratégiák megjelenési formáit, mintázatait, az ezeket befolyásoló környezeti tényezőket és a családtagok szemléletét vizsgálják. Ennek megfelelően az általunk elemzett kutatások többségének elsődleges fókuszja az eltérő stratégiák feltárására és bemutatására irányul. A feltáró jelleg miatt ezen írások között jellemzőbb a kvalitatív vagy kevert módszertanon alapuló elemzés (Zaman et al. 2016, Symons et al. 2017a, Symons et al. 2017b, Talves–Kalmus 2015, Vaterlaus et al. 2014). A következőkben elsőként a szakirodalomban azonosított szülői stratégiákat mutatjuk be, és ezek alapján meghatározzuk a jelen írásban használt kategóriarendszert és fogalmakat. Majd rátérünk arra, hogy a környezeti tényezők (pl. kor, gender, társadalmi pozíció) és a szülői attitűdök miként befolyásolják a technológiahasználathoz kapcsolódó szülői stratégiákat, illetve hogyan értékelik ezeket a családtagok.

A szülői stratégiák

A szülői közvetítő stratégiákról szóló szakirodalomban számos különböző kategóriarendszert találhatunk. Elsőként érdemes megemlíteni azt a hagyományosnak tekinthető felosztást, amelyet még a tévézés szabályozásával és hatásaival foglalkozó vizsgálatokban alakítottak ki. A tévézéssel kapcsolatban három szülői stratégiát különböztetnek meg: a korlátozó stratégiát, az aktív szülői stratégiát és a közös használatot (Zaman et al. 2016, Symons et al. 2017a). A korlátozó stratégia olyan szabályozást jelent, amikor a szülő korlátozza és ellenőrzi a technológiahasználatot, elsősorban a használatból töltött idő mennyiségét és a tartalmat. Az aktív szülői stratégia a technológiahasználattal kapcsolatos olyan beszélgetésekre vonatkozik, amikor a szülő magyarázza, értékeli a tartalmat, illetve tanítja a gyermeket az eszköz helyes alkalmazási módjaira. A közös használat pedig a közös tévézést és videójátékozást jelenti (Zaman et al. 2016).

Ezek a hagyományos kategóriák azonban már nem tudják az internethasználatához kapcsolódó specifikus szülői szabályozási formákat is leírni. Egyrészt a technikai stratégiákhoz kapcsolódóan megjelentek a tartalmak blokkolására és kiszűrésére alkalmas eszközök és szoftverek; másrészt lehetővé vált a tevékenység használat utáni ellenőrzése, így az előzmények böngészése, vagy az üzenetek elolvasása (Symons et al. 2017a). Az internethez köthető szabályozási módokat figyelembe véve, érdemes megemlíteni a szülői stratégiák négydimenziós, gyakran – főként az *EU Kids Online* projekthez kapcsolódóan – használt felosztását (Talves–Kalmus 2015). Ez a tipológia az aktív közös használatot⁵ és a korlátozó stratégia három formáját különíti el: elsőként a szabályok és korlátok felállítását a használat idejére és tartalmára vonatkozóan, továbbá a tartalmak szűrésére, a használat korlátozására alkalmas eszközök (*technical controls*) használatát, végül a tevékenységek monitorozását (üzenetek átolvasása, látogatott honlapok átnézése) (Talves–Kalmus 2015).

Az általános szülői stratégiákat feltáró kutatások a fenti kategóriák mellett egyéb új stratégiákat is meghatároztak. Az egyik legátfogóbb, belga kvantitatív kutatásban az internethasználatához kapcsolódó stratégiákat

4 A szakirodalomban a *parental mediation* kifejezés a technológia- vagy internethasználat közvetítésének szülők és gyermek közötti stratégiáira utal. Összefoglalónkban a szülői stratégiákat tartjuk fontosnak, ezért a továbbiakban ezt a kifejezést használjuk.

5 Az *EU Kids Online* projektben eredetileg a szülői stratégiák öt dimenzióját határozták meg, ahol az aktív szülői stratégiának is két fajtáját különítették el: az internethasználatához és az internet biztonságához köthetőt (Livingstone et al. 2017).

vizsgálták (Symons et al. 2017a). Három különböző perspektívát hasonlítottak össze: mindkét szülőét és egy 13–18 év közötti gyermekét. Faktorelemzés segítségével a szülői stratégiák hat különböző formáját határozták meg: (1) az interakció korlátozását, (2) a monitorozást, (3) a hozzáférés korlátozását, (4) a felügyeletet (*supervision*) és közös használatot, (5) a technikai és (6) az értelmező stratégiát. A monitorozás, a felügyelet és közös használat, illetve a technikai stratégia a fentiekben leírtakkal lényegében megegyezik. Az *interakció korlátozása* a közösségi háló használatára vonatkozó szabályokat jelenti, ez volt a legfontosabb a szülők és a gyerekek szerint is. A *hozzáférés korlátozása* azokat a szabályokat foglalja magában, hogy mikor, hol és mennyi ideig internetezhet a gyerek. A *felügyelet és közös használat* ebben a tanulmányban együtt jelenik meg. Ezzel szemben az *EU Kids Online* projektben a közös használatot az aktív szülői stratégiával együtt alkalmazzák, a felügyelet pedig korábbi vizsgálatokban alkot önálló kategóriát, mely arra utal, hogy a gyermek a szülő jelenlétében használja az eszközöket. Symons és társai (2017a) amellett érvelnek, hogy a közös használat és a felügyelet inkább kisgyermekkorban jelentenek elkülönült stratégiákat, míg a kamaszok körében gyakran együtt használják őket. Az *értelmező stratégia* az aktív szülői stratégiához hasonlóan az internetes tartalmak megvitatására vonatkozik.

Egy másik belga projektben kvalitatív módszerrel vizsgálták a digitális média használatának otthoni szülői szabályozását a 3–9 éves gyerekek esetében (Zaman et al. 2016). A szülői stratégiák hagyományos hármas felosztásán (korlátozó stratégia, közös használat, aktív szülői stratégia) túl két új gyakorlatot (részvételen alapuló tanulás, távoli stratégia) is azonosítottak, továbbá az adataik a hagyományos kategóriák mélyebb és átfogóbb elemzésére is lehetőséget adtak. Ennek megfelelően a korlátozó stratégián belül öt alkategóriát különböztettek meg: a használat idejének és időtartamának, az eszköznek, a tartalomnak, a helynek és a vásárlásnak a korlátozását. A hely, az eszköz és a vásárlás korlátozása (pl. csak ingyenes applikációk engedélyezése) új kategóriaként jelennek meg a fentiekben leírtakhoz képest. Az aktív szülői stratégiát szintén négy dimenzió (idő, eszköz, tartalom, vásárlás) mentén különítik el, az idővel és költségekkel kapcsolatos tárgyalások újdonságát emelik ki a szerzők a korábbi empirikus eredményekhez képest. Továbbá a közös használatot is árnyaltabban elemzik, két szülői szerep szerint kategorizálják. Az egyik a *segítő*, aki a gyerek médiahasználatával kapcsolatos képességei miatt használja közösen a technológiát, tehát tanítja. A másik a *barát*, aki szórakozásként tekint a közös tevékenységre. A tanulmányban a közös használat és az aktív szülői stratégia szorosan összekapcsolódnak, ezek jellemzőit a *részvételen alapuló tanulás (participatory learning)* foglalja magába, mely arra vonatkozik, mikor a szülő tanul a gyerektől, vagy közösen tanulnak az eszközön. Végül az újként definiált formát a *távolságtartást (deference)* és a *felügyeletet (supervision)*. A távolságtartás arra a szabályozási formára utal, amikor a szülő úgy dönt, hogy a nem avatkozik bele gyermeke média használati szokásaiba, meghagyja önállóságát, ugyanakkor felelős viselkedést vár el tőle. A felügyelet során a fentiekhez hasonlóan a gyerek egyedül használhatja a technológiát, azonban a szülő felügyelete mellett.

Érdekes még kiemelni Symons és társainak (2017b) egy másik, kvalitatív kutatását, amely 13 és 17 év közötti gyerekek szüleivel készített fókuszcsoportos interjúkra épül, és amelyben szülői stratégiák mindennapos alkalmazását is vizsgálták. Három formát különböztettek meg az eredmények alapján. Az elsőként a *közösségi médián való megfelelő viselkedésre nevelést* jelölték meg a szerzők. Ide tartozik, hogy milyen információkat és a képeket lehet megosztani, kivel lehet kommunikálni, milyen nyelvet lehet használni ezeken a fórumokon.

Ezeknek a szabályoknak a felállítása gyakran összekapcsolódott a közös használattal és a felügyelettel. A második stratégia az *internet* elérés helyének és idejének *korlátozása*, melyre jellemző példa, hogy a szülők nem engedik a használatot az asztalnál vagy a hálószobában. Végül a *közösségi médián folytatott tevékenységek monitorozását* emelik ki a szerzők, amelyet a gyerek tudtával, leginkább a saját profiljaikkal végeznek a szülők. Ezen felül a tanulmányban kiemelik a szülői szabályozást korlátozó tényezőket, mint a tudás és idő hiányát, vagy a szülői tekintély megkérdőjelezését, ezáltal is hangsúlyozva a szülői stratégiák alkalmazását célzó kísérletek és a tényleges szabályozás közötti lehetséges eltéréseket. A többi általunk vizsgált tanulmány korábbi empirikus irodalmak tipológiáját alkalmazza (Nevski–Siibak 2016, Talves–Kalmus 2015, Vaterlaus et al. 2014).

A fentiek összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy a szakirodalom sokféleképpen tipologizálja a gyerekek technológiahasználatához kapcsolódó szülői stratégiákat, megnehezítve ezzel a vizsgálatok összevetését és a különböző szülői stratégiák empirikus értékelését. Vannak azonban olyan kifejezések, melyek mindegyik kategóriarendszerben megjelennek, illetve számos stratégia esetében találhatunk átfedéseket a fogalmak között. A következőkben tisztázzuk ezeket a fogalmakat, és a fentiek alapján négy szülői stratégiát határozunk meg: a korlátozó stratégiát, az aktív szülői stratégiát és közös használatot, a monitorozást és a távolságtartást. Annak érdekében, hogy a korábbi empirikus munkákban vizsgált szülői stratégiák hatásaival kapcsolatos eredményeket elemezni tudjuk, írásunk további részében ezeket a fogalmakat alkalmazzuk.

Az 1. táblázatban aszerint foglaljuk össze a négy szülői stratégiát, hogy a gyerek technológiahasználatával kapcsolatban milyen célt, milyen eszközzel szeretnének elérni a szülők. Ennek megfelelően a tartalomfogyasztást korlátozhatják a szülők szabályokkal és technikai eszközökkel is. Ugyanígy a megfelelő tartalom fogyasztása lehet beszélgetés tárgya, de a monitorozás eszközeit is alkalmazhatják a szülők ennek ellenőrzésére.

A kategóriarendszerek bemutatása és a továbbiakban általunk használt fogalmak meghatározása után rátérünk az empirikus eredmények tárgyalására.

1. táblázat. Szülői stratégiák: célok és eszközök

Szülői stratégiák ⁶	Célja/Mire irányul?	Hogyan? Milyen eszközzel?
Korlátozó stratégia	hozzáférés (eszköz, hely, idő) (Symons et al. 2017a, Symons et al. 2017b)	szabályok (Talves–Kalmus 2015)
		technikai eszközök (Symons et al. 2017a, Talves–Kalmus 2015)
	tartalom	szabályok (Talves – Kalmus 2015)
		technikai eszközök (Symons et al. 2017a, Talves–Kalmus 2015)
	interakciók/közösségi média használata (Symons et al. 2017a)	szabályok
	vásárlás (Zaman et al. 2016)	szabályok, pl. ingyenes applikációk letöltésének engedélyezése
Aktív szülői stratégia + közös használat	közösségi médián való megfelelő viselkedésre nevelés (Symons et al. 2017b) tartalom (vásárlás) (Zaman et al. 2016) hozzáférés (idő, hely, eszköz, vásárlás) (Zaman et al. 2016)	értelmező stratégia (Symons et al. 2017a) részvételen alapuló tanulás (Zaman et al. 2016) felügyelet (<i>supervision</i>) (Symons et al. 2017a, Zaman et al. 2016)
Monitorozás	közösségi oldalakon folytatott tevékenység, interakciók (Symons et al. 2017b) tartalom	használat utáni ellenőrzés (előzmények böngészése, interakciók, üzenetek átolvasása) (Symons et al. 2017a, Talves–Kalmus 2015)
Távolságtartás (Zaman et al. 2016)	felelős viselkedésre, önállóságra nevelés	beavatkozásmentesség (Sasson–Mesch 2014)

Meghatározó tényezők, egyéni percepciók

Ebben a fejezetben a szülői közvetítő stratégiákkal foglalkozó általános kutatások másik központi elemét, a környezeti tényezők, szülői attitűdök és szerepek hatásainak vizsgálatát tekintjük át. Talves és Kalmus (2015) a stratégiák nemi mintázatait és más meghatározó tényezőket makro és mikro szinten vizsgálták. Egyrészt nemzetközi összehasonlítást végeztek az *EU Kids Online* projekt adatait felhasználva, amely reprezentatív adatokat tartalmaz az Európai Unió 25 tagországából 9–16 éves gyerekek internet használati szokásairól. Másrészt az észt kulturális kontextust elemzik, amelyhez további két fókuszcsoportot készítettek 9–14 éves gyerekek szüleivel. A nemzetközi összehasonlítás azt mutatta, hogy a legtöbb országban a lányok internetezésével kapcsolatban a szülők többféle stratégiát alkalmaztak, főleg az aktív közvetítő stratégia típusai voltak jellemzőek, míg a fiúk internetezését sokkal kevésbé és kizárólag korlátozó stratégiával, technikai eszközökkel és monitorozással szabályozták. Magyarországon nem volt szignifikáns eltérés a lányok és fiúk között. A szerzők úgy találták, hogy a lányok és fiúk médiahasználatához kapcsolódó szülői stratégiák közötti különbség összefügg az adott ország nemek közötti egyenlőtlenségének indikátoraival és internetellátottságával. Ennek megfelelően azokban orszá-

⁶ Livingstone és társai (2017) legfrissebb kutatásukban egy új formát is definiáltak: a megengedő stratégiát. Ez a korlátozástól elkülönül, de az aktív közvetítő stratégiánál bővebb kategória, vizsgálata lehetővé teszi, hogy az internetezés pozitív hozadékaira is fókusz irányuljon. Az aktív szülői stratégiák mellett magába foglalja technikai kontroll alkalmazását és a monitorozást.

gokban alkalmaztak eltérő módszereket a gyerek neme szerint, ahol a szülők egyenlőbben osztották meg a feladatokat, és az online technológiák elterjedése is korábban kezdődött. A szerzők a váratlan eredményt azzal magyarázzák, hogy ezekben az országokban a szülőknek több idejük és lehetőségük volt, hogy eltérő közvetítő stratégiákat találjanak ki a fiúknak és lányoknak (Talves–Kalmus, 2015).

Az észrt adatokat tekintve a gyerek kora fontos meghatározója volt a közvetítő stratégiáknak, főként a fiúk esetében. A kisebb gyermek internetezését jobban és inkább korlátozó módszerekkel befolyásolták. A kor mellett a szülők magabiztossága határozta meg leginkább a fiúk internethasználatának irányítását. Minél biztosabbak voltak magukban a szülők, annál több gyakorlatot alkalmaztak. A lányok esetében a tudásuk és tapasztalataik számítottak, a szülők kevesebb stratégiát alkalmaztak, ha elegendőnek gondolták a lányuk online tapasztalatait. Az észrt kontextus alaposabb vizsgálata alapján tehát mégis amellezt érvelnek a szerzők, hogy a stratégiák nem kizárólag a gyerek nemétől függnnek, hanem azokat a nem, a szociodemográfiai jellemzők és a szülő-gyerek kapcsolat összetett kölcsönhatásai alakítják (Talves–Kalmus, 2015).

A kor és nem fontos szerepe a többi tanulmányban is megjelenik. A fentiekben már hivatkozott belga családokat vizsgáló kvantitatív kutatásban (Symons et al. 2017a) a szülők és gyerekek korának és nemének szerepét is vizsgálták, és úgy találták, hogy leginkább a gyermek kora volt meghatározó: az idősebb gyerekek esetében kevesebb stratégiát alkalmaztak. Érdekes eredmény azonban, hogy a szülők beszámolójával szemben az idősebb gyerekek a felügyelet és közös használat tekintetében nem érezték azt, hogy a szüleik kevésbé avatkoznának be a technológiahasználatukba. Az adatok alapján a gyermek neme kevésbé befolyásolta a szülői gyakorlatok közötti választást. Mindazonáltal a közösségi hálón történő interakciók korlátozása gyakoribb volt a lányok körében – főként az anyák részéről, míg a fiúk esetében a hozzáférést gyakrabban korlátozták. Egy további, már hivatkozott tanulmány szintén kiemeli (Symons et al. 2017b), hogy a gyerek korának növekedésével a szülők igyekeztek elkerülni a szabályok és korlátok felállítását. Nevski és Siibak (2016) észrt szülők körében végeztek vizsgálatot 0–3 éves korosztály okoseszköz használatáról, és szintén arról számoltak be, hogy a stratégiák alkalmazása összefügg a gyerek korával és nevével. A 2–3 éves korosztályban jellemzőbb a közvetítő stratégiák alkalmazása, és lányok esetében a használati időt és a tartalmat gyakrabban korlátozzák, mint a fiúk esetében. Egy három évig tartó szingapúri longitudinális kutatás (n=1086) is arra a következtetésre jutott, hogy a korlátozó és az aktív szülői stratégia használata is egyre csökken, ahogy a gyermek egyre idősebb és önállóbb lesz az online világban (Chen–Chng 2016).

A fent felsorolt szempontokon kívül egyéb tényezők is befolyásolják a választott stratégiát, erre egy az *EU Kids Online* adatok alapján készült spanyol tanulmány hívja fel a figyelmet (Garmendia et al. 2015). A kutatók erős kapcsolatot találtak a szülők iskolai végzettsége és a használt módszerek között: akik magasabb szintű oktatásban részesültek, azok többször alkalmaztak valamilyen szülői stratégiát. Ezek a társadalmi és gazdasági pozíció által meghatározott összefüggések egybevágnaak egy portugál kutatás eredményeivel is (n=3049), amely 8–17 évesek körében vizsgálta a digitális írástudás, a használat intenzitása és a szülői stratégiák alkalmazása közötti kapcsolatot. Almeida és munkatársai (2011) a gyermekekre vonatkozóan négy felhasználói típust különítettek el a digitális tudás és a szülői stratégiák alapján. Az alábbi négy csoportot azonosították: kezdő felhasználók szülői stratégia nélkül, mérsékelt felhasználók szülői stratégiával, intenzív felhasználók szülői stratégia

nélkül és intenzív felhasználók szülői stratégiával.⁷ Ezek a szempontok – a digitális tudás és a szülői stratégiák – nagyon fontosnak bizonyulnak egy másik tanulmányban is, ami a közösségi oldalak 12 év alatti felhasználóit vizsgálja (Barbovschi et al. 2015). A szerzők 9 és 12 év közötti európai kiskorúak adatait elemezték (n=1723). Azért ezt a korcsoportot, mert ezek azok a gyermekek, akik nem regisztrálhatnak legálisan a közösségi oldalakra, de a környezetükből már érzik az erre vonatkozó társadalmi nyomást. Így ezt az egész problémakört a szüleikkel kell megtárgyalniuk, és engedélyt kell kérniük a regisztrációra, amire a kutatás is felhívja a figyelmet.

Végül a családtagok szülői stratégiákkal kapcsolatos percepcióinak feltárása jelenik meg markánsabban az általános irodalomban. Vaterlaus és társai (2015) az interaktív technológiák, mint a mobiltelefon és internet-használat szülői közvetítő stratégiáival kapcsolatos szülői és gyerek percepciókat hasonlították össze a 16–18 éves korosztályban az USA-ban. Jelentős eltérést találtak az internethasználat tekintetében: a szülők több mint fele a szabályozásról számolt be, míg a kamaszok több mint háromnegyede nem észlelte, hogy a szülei valamilyen közvetítő stratégiát alkalmaztak volna. Hasonló eredményre jutott a fent hivatkozott belga kutatás is (Symons et al. 2017a), ahol szignifikáns különbségek mutatkoztak az anya és a gyerek észlelése között szinte az összes szülői stratégiai formában (kivéve a technikai stratégiát). Az apa és a gyerek észlelése a hozzáférés és interakció korlátozásával kapcsolatban tért el. Az előző ismertetett eredményhez hasonlóan, a szülők ebben az esetben is jóval több szabályozásról számoltak be, mint a kamaszok. Továbbá az anyák gyakoribb közvetítő gyakorlata az apákkal szemben szintén megegyezik a korábban empirikusan alátámasztott trendekkel.

A gyerekek a szülői stratégiákkal kapcsolatos vélekedése megjelenik az *EU Kids Online* projekt kvalitatív kutatásában, melynek keretében 9 európai országban⁸ 9–16 év közötti gyerekekkel készítettek fókuszcsoportokat és interjúkat 2013-ban. Haddon (2015) az adatokat vizsgálva úgy találta, hogy a gyerekek azt kritizálták, ha a szüleik nem foglalmaztak világosan azzal kapcsolatban, miért tartanak kockázatosnak egy-egy online tevékenységet, vagy mely tényezők motiválják az internetezéshez kapcsolódó szabályaikat. Ezen kívül nehezményezték, ha az adott szülői stratégiát nem érezték indokoltnak, illetve ha szerintük érzéketlenül alkalmazták ezeket. Továbbá, ha a gyerekek úgy érezték, hogy a szülők kevés digitális tudással rendelkeznek, az aláásta tanácsaik és szabályaik hitelességét. A szülői stratégiák alkalmazására adott válaszaikban igen jelentősnek mutatkoztak a korosztályos különbségek. A fiatalabbak a szülői ellenőrzést és tanácsokat könnyebben elfogadták, egyes esetekben igényelték is, az idősek ezzel szemben az ellenérzéseik különböző okait foglalmazták meg. Ide tartozott az önállóságuk igénye, hogy úgy érezték, kiérdemelték szüleik bizalmát és a jogot is arra, hogy magánéletüket tiszteletben tartsák. Az érzékeny témákat, internetes kockázatokat is könnyebben megvitatják a szüleikkel, ha úgy érzik, hogy a szülők a korlátozás alkalmazása helyett az önállóságukban támogatják őket.⁹

⁷ A csoportoknak külön elnevezést is adtak: önállóan boldogulni kényszerülő újoncok (*unguided rookies*), gondoskodásban részesülő kezdők (*nurtured beginners*), gondoskodásban részesülő kibernauták (*nurtured cybernauts*), önálló kibernauták (*self-reliant cybernauts*).

⁸ Belgium, Csehország, Görögország, Olaszország, Málta, Portugália, Románia, Spanyolország és Egyesült Királyság.

⁹ További két kutatás készült hasonló témakörben. Berríos et al. (2015) Chilében készült vizsgálata kvantitatív adatokon elemzi a 9–12 éves korosztály körében az infokommunikációs eszközök használati szokásait és a szülői stratégiákkal kapcsolatos percepciókat. Shin (2015) Szingapúrban készített interjúkat 7–12 éves gyerekek szüleivel az internetezésről, internetezés hatásaival kapcsolatos vélekedéseikről és saját szülői szerepükről.

Összegzőképpen elmondható, hogy az általános szülői stratégiákat feltáró kutatások a befolyásoló környezeti tényezők és a családtagok percepcióinak feltárására is irányulnak. A tanulmányokban a gyerekek kora bizonyult a legfontosabb tényezőnek, ezen kívül pedig a nem, a digitális írástudás és a szülők iskolai végzettsége határozták meg elsősorban, hogy a szülők alkalmaznak-e szülői stratégiát és melyiket választják, az eredmények azonban sokszor egymásnak ellentmondóak. Továbbá az alkalmazással kapcsolatos percepciók vizsgálata azt mutatta, hogy a szülők és a gyerekek vélekedése jelentősen eltérhet. A következő alfejezetben a kockázatos online viselkedés témakörét tárgyaljuk.

Kockázatos online viselkedés és a szülői közvetítő stratégiák

A gyerekek online viselkedésével kapcsolatos kutatások leginkább az internethasználatból származó hasznokra és kockázatokra fókuszálnak. Míg a hasznok közé a tanulás, a kommunikáció, a kreativitás és a kifejezőkészség fejlesztése tartozik, addig a kockázatok a gyűlölködő, erőszakos és pornográf tartalmaknak való kitettséget, a személyes adatokhoz való hozzáférést, az online zaklatást és a gyermekek számára nem megfelelő kapcsolatokat jelentik (Lee 2012: 1). Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy a tanulmányok nem határozzák meg pontosan a kockázatokhoz való viszonyt, és ezért nem is alkalmaznak egységes koncepciót. A passzivitást jelentő kitettség mellett sokszor az aktív cselekvést (*risky online behaviour*) is vizsgálják, anélkül, hogy ezeket megkülönböztetnék egymástól.

A szülői közvetítő stratégiákkal kapcsolatos irodalmak sokkal nagyobb hangsúlyt fektetnek a kockázatos online tevékenységek vizsgálatára (Lee 2012, Livingstone et al. 2017). Az általunk elemzett tanulmányok közül öt vizsgálja kvantitatív eszközökkel a kockázatos online viselkedést. Elsősorban a szülői stratégiák – főként korlátozó formájának – hatásait elemzik, ezek közül egyetlen írás foglalkozik az internetezéssel járó hasznokkal is (Livingstone et al. 2017). Az írásokban három fő témakör jelenik meg. Elsőként azokat a tényezőket tárják fel, melyek meghatározzák a kockázatok észlelését és a kockázatok minimalizálását célzó szülői stratégiákat. A másik – és egyben legnagyobb súllyal bíró – téma a különböző stratégiák hatásának vizsgálata. Végül a kockázatos online viselkedést befolyásoló egyéb tényezők elemzését érdemes kiemelni. Ide olyan változócsoporthoz tartozhatnak, mint a demográfiai tényezők, a digitális írástudás, a kortárs csoport vagy éppen a tanárok hatása.

A kockázatok észlelését és azok csökkentését célzó szülői stratégiákat meghatározó tényezőket tekintve egy koreai reprezentatív vizsgálat eredményeit érdemes elsőként áttekinteni (Lee et al. 2012). A kutatás során 600 szülőt és 10–15 év közötti gyermekeiket kérdezték a gyerekek internetezési szokásairól a szülői korlátozásra fókuszálva. A szülőkhöz és gyerekekhez köthető változókat is bevontak a vizsgálatba, így a szülőket az internetezés negatív hatásainak, a gyerek önkontrolljának észleléséről és a digitális tudásukról kérdezték. A gyerekek az internetezéssel töltött idővel, kockázatos viselkedéssel, addiktív használattal és önkontrollal kapcsolatos kérdésekre válaszoltak. Az eredmények szerint annál valószínűbb az internetezés valamilyen formájú korlátozása, minél fiatalabb a gyerek, minél inkább negatívnak gondolják a szülők az internetezést, minél alacsonyabbnak ítélik meg a gyerek önkontrollját, és minél magasabb a szülők digitális írástudása. Egy újabb nemzetközi kutatás szintén vizsgálja a szülők és gyerekek digitális írástudásának és a kockázatok észlelésének szerepét az eltérő stratégiák kialakításában (Livingstone et al. 2017). A vizsgálat során 6–14 év közötti gyerekek szüleit kérdezték

meg egy online kérdőív segítségével nyolc európai országban – mindegyik országban 800 fős reprezentatív mintát véve. A kutatók azt próbálták megérteni, hogy a szülők és a gyerek által gyakorolt stratégiák milyen módon alakítják az internethasználat szülői szabályozását. Ennek nyomán faktorelemzés segítségével két fő formát különböztettek meg egymástól: a megengedő stratégiát (*enabling mediation*) és a korlátozást. A megengedő stratégia az aktív közvetítő stratégiánál összetettebb kategória: olyan keretek felállítására irányul, melyekben biztonságos az internetezés, és ezáltal elősegítik a pozitív hatások érvényesülését. Ennek megfelelően az aktív szülői stratégiák mellett magába foglalja a technikai kontroll alkalmazását és a monitorozást. A szülői gyakorlat e formája lehetővé teszi, hogy szülő-gyerek interakciókban a gyermek is aktív cselekvőként vehessen részt. Az eredmények azt mutatták, hogy a megengedő stratégia alkalmazása valószínűbb fiatalabb, magasabb digitális tudással rendelkező gyerekek esetén. Ugyanakkor a fiatalabb, alacsonyabb szintű digitális tudással rendelkező lányok esetén valószínűbb volt az internetezés korlátozása.

Érdemes továbbá kiemelni, hogy a kockázatok szülők általi észlelésének szintjével mindkét stratégia pozitív összefüggést mutatott. Az észlelt kockázatok növekedésével kapcsolatban leginkább a megengedő stratégia alkalmazásának valószínűsége nőtt meg. Érdekes módon a kockázatok észlelésének kezdeti emelkedése először csökkentette a szülői korlátozás valószínűségét, azonban a magasabb szintű kockázateszlelés már növelte azt (Livingstone et al. 2017).

A következő témakör az eltérő szülői stratégiák kockázatos viselkedést befolyásoló hatásait állítja középpontba. A kutatások elsősorban a korlátozás szerepét vizsgálják. Sasson és Mesch (2014) 10–18 év közötti izraeli fiatalok körében vizsgálta a szülői stratégiák három eltérő formájának (aktív mediáció, korlátozás és távollégtartás) hatását online kérdőívek segítségével. A vizsgálat azt mutatta, hogy a szülői monitorozás, a technikai korlátozás és a közösségi média felügyelete pozitívan függ össze a kockázatos online viselkedéssel, tehát minél jobban korlátozták a szülők az internethasználatot, annál valószínűbb volt a kockázatos online viselkedés. A másik két stratégiatípusnak nem volt szignifikáns hatása.

Ezzel szemben koreai eredmények arról számoltak be, hogy az internetezés korlátozása hatékonyan csökkent a kockázatos online viselkedést (Lee 2012, Lee–Chae 2012). A fent hivatkozott koreai kutatás (Lee 2012) a korlátozás befolyását is vizsgálta, melyben az internetezéssel töltött időre, az online kockázatoknak való kitettségére, az addiktív internethasználatra gyakorolt hatást a gyerek kora, neme és önkontrollja mentén elemezték. Az eredmények szerint a korlátozás szignifikánsan csökkentette az online kockázatok és az internetezéssel töltött időt, főleg az alacsonyabb önkontrollal rendelkező gyerekek esetén. Lee és Chae (2012) ugyanezen adatok alapján a szülői stratégiák közvetett hatását elemezték, és arról számoltak be, hogy az internetezéssel töltött idő szoros pozitív összefüggést mutat a kockázatoknak való kitettséggel, azonban ezt a hatást a szülők korlátozása mérsékelni tudja. Ehhez hasonló eredményre jutott Livingstone és társainak (2017) nemzetközi vizsgálata, melyben az internetezéssel járó kockázatokra és hasznokra gyakorolt hatást is vizsgálták, és arról számoltak be, hogy a korlátozás kevesebb kockázattal, ugyanakkor kevesebb haszonnal is járt együtt. Ezzel szemben a megengedő stratégia alkalmazása mind a kockázatok, mind a hasznok esélyét megnövelte.

Az izraeli eredményekhez hasonlóan egy maláj kérdőíves kutatás (n=469) arra világít rá, hogy azok a fiatakorúak, akiket erősebben korlátoznak, nagyobb eséllyel vállalnak kockázatot a közösségi oldalakon (Shin–

Ismail 2014), például hajlamosabbak személyes adatokat kiadni magukról idegeneknek. A tanulmány azonban arra is felhívja a figyelmet, hogy az aktív szülői stratégia hatásosan csökkenti a kapcsolati kockázatokat, azaz a fiatalok kisebb valószínűséggel lépnek kapcsolatba idegenekkel. Ugyanakkor ugyanezen stratégia nem befolyásolja a magánéleti kockázatokat: a gyermekek ugyanolyan valószínűséggel adnak ki személyes adatokat magukról, függetlenül a szülői stratégia alkalmazásától.

Egy szingapúri kutatás a szülők, kortársak és iskolai tanárok aktív stratégiájának hatását vizsgálta 12–18 év közötti kamaszok körében (Shin–Lwin 2017). A fenti eredményekkel ellentétben itt nem volt szignifikáns hatása az aktív szülői stratégiának.

Ezen a ponton érdemes áttérni azon egyéb tényezőkre, amelyek többször is megjelennek az általunk elemzett írásokban. Shin és Lwin (2017) szingapúri kutatásukban az eredményeik alapján amellet érvelnek, hogy a kamaszok szocializálásában a szülőknél nagyobb befolyással bírnak a külső szereplők, mint például a tanárok és a kortársak. Azt találták, hogy a tanárokkal folytatott internettel kapcsolatos beszélgetések csökkentették az online kockázatoknak való kitettséget. Ezzel ellentétes hatást gyakorolt a kortársakkal való interakció, amely növelte a szingapúr gyerekek online viselkedésének kockázatos voltát.

Szintén a kortárs csoport szignifikáns hatásáról számolt be Sassen és Mesch (2014), akik a csoport normáinak befolyását vizsgálták. Azt állapították meg, hogy a kockázatos online tevékenységek támogatása a csoporton belül pozitív kapcsolatban áll a kockázatos online viselkedéssel. Ez a hatás főként azon fiatalok körében volt erős, ahol a szülő-gyerek kapcsolat gyengébb volt. A kutatásban ugyanis a családi kohézió szerepét is elemezték, és arra jutottak, hogy a szülőkkel való szoros kapcsolat kevesebb kockázatos tevékenységet eredményez.

A demográfiai tényezőket tekintve az izraeli kamaszok körében nem alapján a fiúkra, és kor alapján az idősebbekre volt jellemzőbb a kockázatos online viselkedés (Sasson–Mesch 2014). Hasonló eredményről számoltak be a fent már bővebben ismertetett európai nemzetközi vizsgálatban is: a fiúk és a magasabb digitális tudással rendelkező gyerekek körében gyakoribb volt a kockázatos online viselkedés. Továbbá a fiatalabb, magasabb digitális tudással rendelkező és iskolázottabb szülők gyermekei szintén veszélyeztetettebbek voltak (Livingstone et al. 2017). A digitális írástudást tekintve a koreai fiatalok körében éppen ellenkező hatásról számoltak be a fent hivatkozott kutatás (Lee–Chae 2012): a digitális írástudás mérsékelte a kockázatos viselkedést.

Megállapítható tehát, hogy a szülői stratégiákkal kapcsolatos irodalmakban fontos szerepet tölt be a kockázatos online viselkedés vizsgálata. Az elemzett írások olyan egyéni, szülői és gyerekhez köthető tényezőket próbálnak azonosítani, amelyek a kockázatok észlelésének és a kockázatok csökkentésére irányuló stratégiák hátterében állnak. A tanulmányok középpontjában ugyanakkor a különböző szülői közvetítő stratégiák kockázatos viselkedésre gyakorolt hatásának elemzése áll. Továbbá meghatározható néhány visszatérő változó vagy változócsoporthat, amelyek befolyását több vizsgálatban is elemzik. Ezeket a 2. táblázatban foglaljuk össze.

2. táblázat. A kockázatos online viselkedésre ható tényezők

	Kockázatokat csökkenti	Kockázatokat növeli	Kutatások
szülői stratégiák hatása		korlátozás (itt: szülői monitorozás, technikai korlátozás, közösségi média felügyelet)	Sasson–Mesch 2014
	korlátozás		Lee 2012; Lee–Chae 2012
	korlátozás	megengedő stratégia	Livingstone et al. 2017
	aktív szülői stratégia (kapcsolati kockázat esetében)	korlátozás (személyes adatok esetében)	Shin–Ismail, 2014
egyéb tényezők hatása	internettel kapcsolatos beszélgetések tanárokkal	kortársakkal való interakció	Shin–Lwin 2017
	családi kohézió	kortárs csoport normái kor, nem (fiú)	Sasson–Mesch 2014
	digitális írástudás		Lee–Chae 2012
		nem (fiú), digitális írástudás szülők: kor (fiatalabb) magas írástudása, magas iskolázottság	Livingstone et al. 2017

Személyes információk megosztása és a szülői stratégiák

A következőkben a személyes adatok védelméhez kapcsolódó kutatási eredményeket tekintjük át. A személyes információk megosztása is a kockázatos online viselkedések közé tartozik, azonban az általunk vizsgált cikkekben hangsúlyos szerepet kapott a megosztási hajlandóság vizsgálata, ezért ezen empirikus eredmények bemutatását ebben a külön részben tárgyaljuk.

Az internet széleskörű elterjedése és a változatos technológiai eszközök fejlődése által a technológia-használat sok területen és különböző célokkal jelent meg a hétköznapi életben, többek között a szórakozásban, a tanulásban, az információszerzésben, a kommunikációban és nem utolsósorban a vásárlásban is. Ezért a szülői stratégiákkal kapcsolatos tanulmányokban is gyakran jelennek meg a privát térrel és a személyes adatok és információk megosztásával kapcsolatos témák (Walrave et al. 2013).

A privát szférával és az online reklámokkal foglalkozó nyolc tanulmány a fiatalok személyes adatainak biztonságával, a nemzetközi és az EU-s szabályozási környezettel és az ehhez kapcsolódó személyre szabott online – többek között a közösségi platformokon (közösségi háló, közösségi játékok) is található – hirdetésekkel foglalkoznak. A témakörbe tartozó tanulmányok a különböző szülői stratégiák hatását vizsgálják a gyermekek online életére vonatkozóan, amelyek közül a korlátozó és az aktív stratégia jelent meg az elemzések során leggyakrabban. Ezeken kívül két további kategória is felmerült, a távolságtartó stratégia (Lwin et al. 2008) és a közös használat (Walrave et al. 2013), melyet tanulmányunkban az aktív szülői stratégia részeként határoztunk meg.

Az alábbi tanulmányok a személyes adatok megosztásával kapcsolatos hajlandóságot elemzik, és különböző, sokszor összetett modellek mentén vizsgálják a szülői stratégiák hatását. A tanulmányok többsége arra a következtetésre jut, hogy a szülők nincsenek erős befolyással arra, hogy a fiatalok megosztanak-e online magukról információkat. Ugyanakkor eltérőek az eredmények abban a tekintetben, hogy melyik szülői stratégiának van erre érdemi hatása.

A tinédzserek körében a közösségi oldalak használata a legnépszerűbb tevékenységek közé tartozik (Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat, 2017). Ezek az oldalak – amelyek valós időben és folyamatosan gyűjtenek adatot a felhasználókról – komoly veszélyforrást is jelenthetnek rájuk, főleg a személyes adatok kiadásával és terjesztésével kapcsolatban. Egy 2017-es szingapúri, anonim kérdőíven alapuló vizsgálat (Ho et al. 2017) 13 és 21 év közötti fiatalok körében a személyes adataik megosztási hajlandóságát és a szülői stratégiák hatásait vizsgálta kifejezetten a közösségi média platformra fókuszálva. Az elemzés során Ajzen (1991) viselkedési szándékot meghatározó tényezőkre vonatkozó modelljére építettek, amelyet három további tényezővel egészítettek ki: a felhasználó személyiségjegyeivel, a szülők adatvédelmi aggályaival, valamint a szülői stratégiákkal (aktív/korlátozó). Az eredmények azt mutatták, hogy pozitív, de csekély kapcsolat van a két szülői stratégia és aközött, hogy mennyiben védik a fiatalok a személyes adataikat. A két stratégiát összehasonlítva a korlátozó jellegű gyakorlat bizonyult hatásosabbnak. Ez azt mutatja, hogy Szingapúrban ebben a korosztályban a határozottabb és szigorúbb szülői szabályok és tisztább határok eredményesebbek a fiatalok személyes adatok védelmében.

Egy másik tanulmány (Chen et al. 2015) egy 2012-es, 12–17 éves amerikai gyerekeket és szüleiket kérdező anonim telefonos kérdőív másodelemzésére épült. Ebben az írásban arról számoltak be, hogy a korlátozó stratégia alkalmazása hatásosabban akadályozta, hogy a fiatalok személyes információikat osszanak meg magukról, valamint tudatosabbak legyenek az ezzel kapcsolatos veszélyekről. Hasonló hatással bírt a szülői aggodalom tényezője.

Az eddigi eredményekkel ellentétben egy 2015-ös szingapúri kutatás (Shin et al. 2015) szintén a szülői stratégiákat és a személyes információkkal kapcsolatos megosztási hajlandóságot, valamint az interneten eltöltött időt mint befolyásoló tényezőt vizsgálta. A kutatás eredményei azt mutatták, hogy az aktív szülői stratégiának és a megfelelő szülő–gyerek kommunikációnak pozitívabb hatása van, mint a korlátozónak. Az előzőleg bemutatott vizsgálatokon kívül további kutatások is foglalkoznak ezzel a kérdéssel (Youn 2008, Shin et al. 2012). Ezek szerint azonban a szülői stratégiák alkalmazásának nincs szignifikáns hatása arra, hogy a gyerekek mennyire hajlandók személyes adatokat megosztani magukról.

Problematis online viselkedés: videójátékok túlzott használata és az egészség

Az általunk vizsgált tanulmányok utolsó csoportja a szülők és a fiatalkorúak viselkedési mintáira fókuszál a videójátékok és az egészség összefüggéseiben. Ezek a tanulmányok különböző európai vagy ázsiai országokban készültek, így érdemes úgy tekinteni a bemutatott eredményekre, mint amelyeknek lokális, egy-egy térségre vonatkoztatható az érvényességük.

Több kutatás is igazolja, hogy a szülőknek kiemelt szerepük van abban, hogy megelőzzék gyermekeik problémás internethasználatát. Egy szingapúri országos reprezentatív online felmérés (n=3079) erős negatív korrelációt talált a korlátozó stratégia és a fiatalkorúak függőségre való hajlama között (Chng et al. 2015). Ezzel szemben a kutatók nem találtak ilyen egyértelmű negatív kapcsolatot az aktív szülői stratégia és a függőségi minták között. Ezeket az összefüggéseket egy 25 európai országra kiterjedő tanulmány (n=18709) eredményei is alátámasztják (Kalmus et al. 2015).

Egy kapcsolt kérdőíves vizsgálat (n=296), ami a problematikus online játékokra fókuszál, azt hangsúlyozza, hogy fontos lenne egy olyan szemléletmódot is alkalmazni, amely a technikai oldal felől közelíti meg a problémát (Benrazavi et al., 2015), mivel az eredmények azt mutatták, hogy csak a technikai kontroll alkalmazása csökkentette a problémás online játék esélyét. A szerzők szerint ez a helyzet a szülők oktatásával lenne javítható, mert a legtöbb esetben a fiatalok tudása meghaladja a szüleikét. Ezért a hagyományos módszerek hatástalanok lehetnek a gyermekek védelmezésében a média negatív hatásaival szemben.

A videójátékokat illető másik fontos tényező a kategóriarendszer, amely a játékok besorolásával és tartalmuk leírásával kapcsolatos. Ezek a szempontok a szülőket hivatottak segíteni a gyermeküknek megfelelő játék kiválasztásában (Nikken et al. 2007). Holland szülőket kérdeztek meg a témáról egy internetes kérdőívben (n=765), és a többségük tudni akarta a játékok javasolt korhatárát és káros hatásait, de állításuk szerint az akkori rendszer nem volt alkalmas erre. Továbbá az eredmények alapján vannak olyan szülők is, akik az aktív vagy a korlátozó mellett még egy további stratégiát is alkalmaztak: a gyermekükkel való közös játékot. Azonban leginkább azok a felnőttek tesznek így, akik már korábban is jártasak voltak a videójátékokban.

BEFEJEZÉS ÉS KITEKINTÉS

Szakirodalmi áttekintésünkben az elmúlt tíz év empirikus tanulmányai alapján igyekeztünk bemutatni a gyerekek technológiahasználatával kapcsolatos szülői stratégiák fogalmi terét. Az alábbi befejező részben visszatérünk a tanulmány fő üzeneteire, valamint pár értékelő megjegyzést teszünk a feldolgozott szövegkorpusz kapcsán – kiemelve további lehetséges kutatási irányokat.

Az első, talán legfontosabb megállapítás a szülői stratégiákkal kapcsolatban, hogy az eredmények rendkívül „zajosak”, pontosabban nem rajzolódik ki egyértelmű konklúzió a kutatások eredményeiből azzal kapcsolatban, hogy milyen stratégiát érdemes választani a mai szülőknek a gyerekek technológiahasználatával kapcsolatban. Általában is inkább arra vonatkoznak a kutatások, hogy milyen stratégiákat alkalmaznak a szülők, kevésbé arra, hogy ezek a stratégiák mennyire hatékonyak az egyes kockázatok kezelésében. Még azok a kutatások is, amelyek a szülői stratégiák hatását igyekeznek megbecsülni, ellentmondásos eredményeket tartalmaznak. A széttartó eredményekkel kapcsolatban óvatosan azt lehet kijelenteni, hogy az egyes szülői stratégiák hatását valószínűleg meghatározza a társadalmi-kulturális környezet, a gyermek kora, valamint a technológiahasználat és a fogyasztott tartalom jellemzői. Ahhoz, hogy bármi „biztosat” ki tudjunk jelenteni a szülői stratégiák szerepéről, átfogóbb, egységes fogalomhasználaton és kutatási eszközökön alapuló, nemzetközi, és nem utolsósorban longitudinális eredményekre lenne szükség.

A második fontos kérdés a kutatásokban arra vonatkozott, hogy mi határozza meg a szülői stratégiák közötti választást. Az eredmények a gyermek korának esetében egységesek, azaz ahogy idősebb lesz a gyermek, a szülők részéről tapasztalható egy visszahúzódás, megengedőbb attitűd a kamasz korosztállyal szemben. Ugyanakkor Vanweesenbeck és társai (2016) tanulmánya arra hívja fel a figyelmet, hogy pont ebben az időszakban növekednek meg a gyermek magánszféráját érintő kockázatok (pl. adatok megadása alkalmazások letöltésénél/használatánál), miközben a tinédzserek még híján vannak a magánszférájukat érintő kritikai gondolkodás képességének.

A gyermekek nemével kapcsolatban azt az érdekes konklúziót fogalmazhatjuk meg, hogy pont azokban a társadalmakban tesznek különbséget a gyerekek között a szülői stratégiák alkalmazásánál, amelyekben amúgy magasabb a nemek közötti egyenlőtlenség. Ez a konstraintuitív eredmény is rámutat, hogy a társadalmi nem és a szülők közvetítő szerepének összefüggései további kutatásokat igényelnek. Harvey (2015) például azt tárta fel kutatásában, hogy a technológiával kapcsolatos elvárások és normák inkább eltántorítják a lányokat a sűrűbb használattól (például nem létezik olyan, hogy női gamer-identitás). A szülők által választott stratégiával kapcsolatban szintén alulkutatott témacsoportnak tűnik a szülők nemének, valamint a gyermek és a szülők digitális írástudás-szintjének hatása.

Az itt bemutatott tudományos diskurzussal kapcsolatban három további értékelő megállapítást tudunk megfogalmazni. Egyrészt érdemes kiemelni, hogy az általunk feldolgozott tanulmányok általánosan kezelték a kockázat fogalmát, és nem tettek különbséget a gyermekek kockázatnak való kitettsége és a kockázatos viselkedése között. Bár mindkét fogalom kapcsolatos a kockázattal, véleményünk szerint mégsem érdemes egyenlőségjelet tenni a kettő közé. Az első esetben ugyanis egy potenciális veszélyforrásra gondolunk, míg a második esetben konkrét, kockázattal járó technológiahasználati mintákra.

Másrészt kijelenthetjük, hogy az általunk feltárt szövegtörzset legnagyobb részéből hiányzik a szociológiai látásmód. Ez persze azzal is kapcsolatos, hogy a tanulmányok jelentős része pszichológiai vagy kommunikációelméleti kötődésű. Mégis a gyermekek technológiahasználati mintáit és a szülők közvetítő szerepét a tanulmányok jellemzően általánosan tárgyalják, és kevésbé merül fel annak a kérdése, hogy ezek a tényezők – valamint a technológiahasználat egyéb jellemzői – nagyban függhetnek a társadalmi pozíciótól (Gee 2014). A szülőséggel kapcsolatos kulturális elvárások jelentősen megváltoztak az elmúlt években. A középosztálybeli szülői kultúrának fontos eleme lett a gyerekek jóllétének elősegítése és a kognitív képességek fejlesztésének igénye is (Dermott–Pomati 2016). A gyerekek technológiahasználatával kapcsolatos szülői stratégiáknak ezekben fontos szerepe lehet, befolyásolni tudják a technológiákkal töltött időt, a médiafogyasztás tartalmait, és fejleszthetik a digitális tudást. A gyerekek technológiahasználatával kapcsolatos szülői értékek és normák, és az ezekhez kapcsolható gyakorlati stratégiák szociológiai szempontú vizsgálata tágítaná a diskurzus kereteit, és segíthet megérteni a mai szülőséggel kapcsolatos elvárásokat. Továbbá, a gender és a társadalmi rétegződés szempontjának elemzése hozzájárulhat a változatos szülői normák komplexebb feltárásához, és segítené a fiatalok technológiahasználatának árnyaltabb megismerését.

Végül pedig arra is érdemes reflektálni, hogy a kutatási kérdések közül hiányoznak azok az alapvető kérdésfeltevések, amelyek a hétköznapi szülőket a gyermekük technológiahasználatával kapcsolatban komolyan foglalkoztatják. Olyan kérdésekre gondolunk például, hogy hogyan érinti a technológiahasználat a gyerekek jóllétét, vagy milyen hatással van az iskolai eredményeikre. Valószínűleg ennek a hiátusnak az az oka, hogy ennek a kutatási területnek jelenleg még csupán a kibontakozását és formálódását láthatjuk. A kutatások jelentős része azt próbálja meghatározni, hogy egyáltalán milyen stratégiák vannak, és azokat milyen fogalmi és kutatási eszközökkel lehet ezeket megragadni. Ebben az esetben a következő években, évtizedben egy izgalmas – pedagógiai és személyes értelemben is releváns – kutatási terület kialakulásának lehetünk majd tanúi.

HIVATKOZÁSOK

- Abelman, R. (1990) Determinants of parental mediation of children's television viewing. In J. Bryant (ed.) *Television and the American family*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 311–326
- Ajzen, I. (1991) The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50 (2): 179–211. [http://dx.doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](http://dx.doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T).
- Almeida de A. N. – Alves, N. A. – Delicado, A. – Carvalho, T. (2012) Children and digital diversity: From 'unguided rookies' to 'self-reliant cybernauts'. *Childhood*, 19(2), 219–234. <http://dx.doi.org/10.1177/0907568211410897>
- Arksey H. – O'Malley L. (2005) Scoping studies: towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology* 8(1), 19–32. <https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>
- Barbovschi, M. – Macháčkova, H. – Ólafsson, K. (2015) Underage Use of Social Network Sites: It's About Friends. *Cyberpsychology, Behavior & Social Networking*, 18(6), 328–332. <http://dx.doi.org/10.1089/cyber.2014.0553>
- Benrazavi, R. – Teimouri, M. – Griffiths, M. (2015) Utility of Parental Mediation Model on Youth's Problematic Online Gaming. *International Journal of Mental Health & Addiction*, 13(6), 712–727. <http://dx.doi.org/10.1007/s11469-015-9561-2>
- Berríos, L. – Buxarraís, M. – Garcés, M. (2015) ICT Use and Parental Mediation Perceived. Chilean Children. *Comunicar*, 23(45), 161–168. <http://dx.doi.org/10.3916/C44-2015-17>
- Blum-Ross, A. – Livingstone, S. (2016) *Families and screen time: Current advice and emerging research*. Media Policy Brief 17. London: Media Policy Project, London School of Economics and Political Science.
- Bryman A. (2012) *Social Research Methods*. Oxford University Press.
- Chen, H. – Beaudoin, C. E. – Hong, T. (2015) Teen online information disclosure: Empirical testing of a protection motivation and social capital model. *Journal of the Association for Information Science & Technology*, 67(12), 2871–2881. <http://dx.doi.org/10.1002/asi.23567>
- Chng, G. S. – Li, D. – Liao, A. K. – Khoo, A. (2015) Moderating Effects of the Family Environment for Parental Mediation and Pathological Internet Use in Youths. *Cyberpsychology, Behavior & Social Networking*, 18(1), 30–36. <http://dx.doi.org/10.1089/cyber.2014.0368>
- Dermott, E. – Pomati, M. (2016) 'Good' Parenting Practices: How Important are Poverty, Education and Time Pressure? *Sociology*, 50 (1): 125–142. <http://dx.doi.org/10.1177/0038038514560260>
- Desmond, R. I. – Singer, J. L. – Singer, D. C. – Calam, R. – Colimore, K. (1985) Family mediation patterns and television viewing: Young children's use and grasp of the medium. *Human Communication Research*, 11, 461–480
- Facer, K. (2011) *Learning futures: Education, technology and social change*. New York-London: Routledge.
- Gee, J. P. (2014) *Literacy and Education*. New York-London: Routledge.
- Haddon, L. (2015) Children's critical evaluation of parental mediation. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 9(1). <http://dx.doi.org/10.5817/CP2015-1-2>
- Harvey, A. (2015) *Gender, age, and digital games in the domestic context*. New York-London: Routledge.
- Ho, S. S. – Lwin, M. O. – Yee, A. Z. H. – Lee, E. W. J. (2017) Understanding Factors Associated with Singaporean Adolescents' Intention to Adopt Privacy Protection Behavior Using an Extended Theory of Planned Behavior, *CyberPsychology, Behavior & Social Networking*, 20(9), 572–579. <http://dx.doi.org/10.1089/cyber.2017.0061>
- Kalmus, V. – Blinka, L. – Ólafsson, K. (2015) Does It Matter What Mama Says: Evaluating the Role of Parental Mediation in European Adolescents' Excessive Internet Use. *Children & Society*, 29(2), 122–133. <http://dx.doi.org/10.1111/chso.12020>
- Király, G. – Nagy, B. – Géring, Z. – Radó, M. – Yvette, L. – Pálóczi, B. (2015) Spillover: the empirical utilisation of the concept. An empirical review of the social scientific corpus between 2004–2014. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 6(2).
- Larrañaga, M. G. – Del Río, M. C. – Martínez, G. (2016) Parental mediation strategies in Spain: predicting factors for different strategies. *Zer: Revista De Estudios De Comunicacion*, 21(40), 13–27. <http://dx.doi.org/10.1387/zer.15513>
- Lee, S.-J. – Chae, Y.-G. (2012) Balancing Participation and Risks in Children's Internet Use: The Role of Internet Literacy and Parental Mediation. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(5), 257–262. <http://dx.doi.org/10.1089/cyber.2011.0552>
- Lee, S.-J. (2012) Parental restrictive mediation of children's internet use: Effective for what and for whom? *New Media & Society*, 15(4), 466–481. <http://dx.doi.org/10.1177/1461444812452412>
- Livingstone, S. – Ólafsson, K. – Helsper, E. J. – Lupiáñez-Villanueva, F. – Veltri, G. A. – Folkvord, F. (2017) Maximizing Opportunities and Minimizing Risks for Children Online: The Role of Digital Skills in Emerging Strategies of Parental Mediation. *Journal of Communication*, 67(1), 82–105. <http://dx.doi.org/10.1111/jcom.12277>
- Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat (2017) *Kutatási jelentés: a média hatása gyermekekre és fiatalokra*. Budapest

- Nevski, E. – Siibak, A. (2016) The role of parents and parental mediation on 0–3-year olds' digital play with smart devices: Estonian parents' attitudes and practices. *Early Years*, 36(3), 227–241. <http://dx.doi.org/10.1080/09575146.2016.1161601>
- Nikken, P. – Jansz, J. – Schouwstra, S. (2007) Parents' Interest in Videogame Ratings and Content Descriptors in Relation to Game Mediation. *European Journal of Communication*, 22(3), 315–336. <http://dx.doi.org/10.1177/0267323107079684>
- Sasson, H. – Mesch, G. (2014) Parental mediation, peer norms and risky online behavior among adolescents. *Computers in Human Behavior*, 3332–38. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2013.12.026>
- Shin, W. – Ismail, N. (2014) Exploring the Role of Parents and Peers in Young Adolescents' Risk Taking on Social Networking Sites. *Cyberpsychology, Behavior & Social Networking*, 17(9), 578–583. <http://dx.doi.org/10.1089/cyber.2014.0095>
- Shin, W. – Lwin, M. O. (2017) How does “talking about the Internet with others” affect teenagers' experience of online risks? The role of active mediation by parents, peers, and school teachers. *New Media & Society*, 19(7), 1109–1126. <http://dx.doi.org/10.1177/1461444815626612>
- Shin, W. (2015) Parental socialization of children's Internet use: A qualitative approach. *New Media & Society*, 17(5), 649–665. <http://dx.doi.org/10.1177/1461444813516833>
- Shin, W. – Huh, J. – Faber, R. J. (2012) Tweens' Online Privacy Risks and the Role of Parental Mediation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 56(4), 632–649. <http://dx.doi.org/10.1080/08838151.2012.732135>
- Shin, W. – Kang, H. (2016) Adolescents' privacy concerns and information disclosure online: The role of parents and the Internet. *Computers in Human Behavior*, 54, 114–123. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2015.07.062>
- Symons, K. – Ponnet, K. – Emmery, K. – Walrave, M. – Heirman, W. (2017a) A Factorial Validation of Parental Mediation Strategies with Regard to Internet Use. *Psychologica Belgica*, 57(2), 93–111. <http://dx.doi.org/10.5334/pb.372>
- Symons, K. – Ponnet, K. – Walrave, M., – Heirman, W. (2017b) A qualitative study into parental mediation of adolescents' internet use. *Computers in Human Behavior*, 73, 423–432. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2017.04.004>
- Talves, K. – Kalmus, V. (2015) Gendered mediation of children's internet use: A keyhole for looking into changing socialization practices. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 9(1). <http://dx.doi.org/10.5817/CP2015-1-4>
- The Joanna Briggs Institute (2015) *Joanna Briggs Institute Reviewers' Manual: 2015 edition/Supplement. Methodology for JBI Scoping Reviews*. The Joanna Briggs Institute. http://joannabriggs.org/assets/docs/sumari/Reviewers-Manual_Methodology-for-JBI-Scoping-Reviews_2015_v2.pdf (Letöltés dátuma: 2018.09.30.)
- Tranfield, D. – Denyer, D. – and Smart, P. (2003) Towards a Methodology for Developing Evidence-Informed Management Knowledge by Means of Systematic Review, *British Journal of Management*, 14: 207–22.
- Vanweesenbeeck, I. – Walrave, M. – Ponnet, K. (2016) Young Adolescents and Advertising on Social Network Games: A Structural Equation Model of Perceived Parental Media Mediation, Advertising Literacy, and Behavioral Intention. *Journal of Advertising*, 45(2), 183–197. <http://dx.doi.org/10.1080/00913367.2015.1123125>
- Vaterlaus, J. M. – Beckert, T. E. – Tulane, S. – Bird, C. V. (2014) “They Always Ask What I’m Doing and Who I’m Talking to”: Parental Mediation of Adolescent Interactive Technology Use. *Marriage & Family Review*, 50(8), 691–713. <http://dx.doi.org/10.1080/01494929.2014.938795>
- Walrave, M. – Huh, J. – Heirman, W. (2013) Adolescents, Online Marketing and Privacy: Predicting Adolescents' Willingness to Disclose Personal Information for Marketing Purposes. *Children & Society*, 27(6), 434–447. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2011.00423.x>
- Wartella, E. – Rideout, V. – Lauricella, A. R. – Connell, S. (2013) *Parenting in the age of digital technology*. Center on Media and Human Development School of Communication Northwestern University.
- Youn, S. (2008) Parental Influence and Teens' Attitude toward Online Privacy Protection. *Journal of Consumer Affairs*, 42(3), 362–388. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1745-6606.2008.00113.x>
- Zaman, B. – Nouwen, M. – Vanattenhoven, J. – de Ferrer, E. – Looy, J. V. (2016) A Qualitative Inquiry into the Contextualized Parental Mediation Practices of Young Children's Digital Media Use at Home. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 60(1), 1–22. <http://dx.doi.org/10.1080/08838151.2015.1127240>